

letésű Jean-Baptiste Boeckler 1768-tól mintegy harminc éven át volt Stanislaw August lengyel király udvari orvosa, s nem lehetetlen, hogy Weszprémi művének Boecklernek dedikált példánya ma is fellelhető vagy Pétervárott, ahol az utolsó lengyel király meghalt, vagy valamelyik nagy lengyel könyvtár gyűjteményében. Végül jó lett volna, ha a 69. sz. (nem a 70.) levélben említett „Lubienetiust” kicsit bővebben azonosítja a mutató, hiszen a *Theatrum Cometicum* című üstökös-antológia szerkesztője, lengyel nevén Stanislaw Lubieniecki, nem csak „csillagász” volt, hanem az altonai unitárius gyülekezet feje is, vagyis a svéd háború befejezése után emigrációra kényszerített teológus, egyike a tizenhetedik század nagy nemzetközi tudós network-működtetőinek.

A Weszprémi-levelezés kemény kötésben, szép borítóval jelent meg, a kötet a számos más tudományos művet is közreadó Argumentum Kiadó munkáját dicséri.

GÖMÖRI GYÖRGY

Epistolae Pauli lingua Hungarica donatae, Az Zenth Paal leueley magyar nyeluen, ford. Komjáti Benedek, szerk., eredeti szöveg átírása, jegyzetek, szójegyzék, történeti bevezető, Mezey András, lektorálás, szójegyzék, nyelvszeti bevezető, Pelczéder Katalin, Kocán Béla, a latin nyelvű elő- és utószót Lázár István Dávid fordította, Budapest, Idea Fontana Kft., Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány, 2013, 960, 12, p. CDROM Hangoskönyv, Kacsur András részleteket olvas fel.

Annak ellenére, hogy a korai magyar bibliafordítások kiadásainak hasonmásai többször is megjelentek, Komjáti Benedek 1533-ban Krakóban kiadott Szent Pál leveleinek fordításának (RMNy 13) igazi facsimile kiadása mostanáig váratott magára. A filológus szakma persze tudta használni Szilády Áron „Hasonmás kiadását” (Budapest, Franklin, 1883), de az a kiadás csupán egy gondosan újra betűszedett, a korabeli utószót utánzó újrametszett *caractere*kkal nyomtatott szöveg volt.

A mostani kiadás többféle közönséget akar megszólítani. Hiába, kis pénz kis filológia, kis

történeti kutatás (annak ellenére, hogy a történeti kutatások finanszírozásáról döntők ki sem látszanak a „nagy történelem” szövirágai mögül – bizonyára azért, hogy „jaj, csak meg ne ismerjük a történelmünket, a végén még az is kiderül, mi mit csináltunk”). Magukat komolyan vevő nemzeteknél van tudományos könyvkiadás, meg tudományt népszerűsítő könyvkiadás, meg mindenféle más könyvkiadás is. Kis könyvpiacra pedig mindig, mindenhez kell közpénz hozzáadása, különben nem lesz könyv. A mostani kiadók szándékai vitán felül nemesek – és a Kevin Costneres *Robin Hood* óta tudjuk, „tökéletes döntés nincsen, csak tökéletes szándék” – amikor többféle célt is ki akarnak elégíteni egyetlen kiadással. A filológus örülhet, hogy a nemzeti könyvtár példányát fotomechanikusan is olvasni tudja. Az érdeklődő olvasó – a valamikor volt „művelt olvasóközönség” – tudja olvasni az átírt, értelmezett szöveget, és egy orientáló történeti tanulmányt, az ájtatos olvasó is beleolvashat. Kiváló ötlet a hangoskönyv, Kacsur András olvas fel részleteket, sajnos a CD-ROM ma már sok eszközzel nem kompatibilis, de még jellemzően igen. Fontos lenne az internetes kiadás, szabad letöltéssel, az még egy ideig népszerűbb is lesz, mint az off line formák. Az osztrák nemzeti könyvtár (Österreichische Nationalbibliothek) részben megtette (http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ183429505). Részben, hiszen ez csak egy fotómásolat, nincsenek értelmező szövegek, vagy betűhív, illetve modernizált átírás.

Nézzük a munka részeit egyenként. A fotomechanikus hasonmás jól olvasható, a példány, amelyről készült, nem teljes, így „manipulált” hasonmás, vagyis ez a kiadás teljes szövegű könyv, a hiányokat, mint Pelczéder Katalin az utószóban mondja, az említett Szilády Áron-féle kiadásból pótolta. Az ugyan nem régi magyar könyv, jobb lett volna valamelyik másik nem teljes példányt használni a pótláshoz, vagy éppen az egyetlen teljeset, amelyet a világhálóra az osztrák kollégák már elhelyeztek (letölthető egészben és részenként is).

Az átírás szabályairól Pelczéder Katalin tájékoztatja az olvasót. Manapság több magán-

személy foglalkozik azzal, hogy lemásolja a régi bibliakiadásokat. Nemes, többször kegyes indíttatású cselekedet. Azt azonban nem lenne baj tudni, hogy a szövegfilológia egy szakma. Olyan, amelynek vannak intézményei, és ezek szabályokat alkotnak például az régi magyar szövegek modern átírásáról is. Esetünkben a leginkább kompetens intézmény a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Bizottságához tartozó Textológiai Munkabizottság. Egy ekkora szöveg átírása ugyanis csak kollektív teljesítmény lehet, így elkerülhető sok félreértelmezés. A mostani *transscriptio* a jobbak közé tartozik, a maga megalkotta szabályokhoz következetes, gondos munka.

A kiadványhoz Mezey András írt művelődéstörténeti tanulmányt *Komjáti Benedek és kora* címmel. Összefoglalása több korszakban (Viski Károly, Trócsányi Zoltán, majd Ács Pál) megjelent szakirodalmi cikknek. Jó összefoglalás, igazából azt nem látom, hogy a kiadvány melyik olvasói rétegének szánta. A tudós filológusoknak ez nagyon kevés, gondolom, nem is az volt Mezey András szándéka, hogy nekik újat mondjon. A művelt olvasói réteg számára viszont egyenetlen. Utalásokat tesz Komjáti filológiai tájékozottságára, de nem elemzi, nem mondja meg forrásait (ezeket a szakirodalom már feltárta, jelentős részben az átvett idézeteit is, például az utószó írója által említett Órigenészt, vagy Szent Jeromost). Így a nem szakfilológus számára részben felesleges az ismeret, részben csak részismeret. A dolgozat rövidsége kedvéért – volt terjedelmi korlát? – rövide zárva említ a szakírók által érvekkel alátámasztott összegző megállapításokat. Az erazmiánus értelmiségről, feudalizmusról, középkorról, reneszánszról és sok más egyébről. Ezek így egyszerűen kimondva már nem igazak. A szakirodalomból idézve említi Komjáti fordításának különböző szempontú hiányosságait, majd megvédi ezeket. Magam azt hiszem, hogy nem kell megvédeni senkit a 16. századból. Nem kell hinni azt, hogy valami „fejlődik”; például a magyar nyelv, az ember gondolkodása, a „fejlettebb a reneszánsz, mint a középkor” általánosítás mentén helyezi el Komjáti filológiai, biblikus, teológiai teljesítményét. Jóllehet magának Kom-

játinak nem tűnik teológiai teljesítménye, ebből a fordításból biztosan nem. Mert nem azért fordította a Pál leveleket, hogy a saját teológiai nézetei kerüljenek kifejezésre. Mezey András az „első tudatos nyelvújítónak” mondja Komjátit, akinek munkásságát először érdemben majd Kazinczy Ferenc folytatja. Azt gondolom, minden bibliafordító tudatos nyelvújító. Összességében a művelődéstörténeti kísérőtanulmány orientáló, de nem derül ki, hogy kinek írta, mindenkinek meg akart felelni, azt hiszem.

Visszatérve az ismertető első gondolatai egyikéhez, nevesen, hogy nem szabadna „mindenki számára” könyvet kiadni. A mostani hasonló kiadás marketing stratégiája azonban áruklódó a megjelenetés célját illetően. A magyar keresztények ismerjék a keresztény művelődésünk nagy alakjait, ismerjék a régi biblia, fordítások „ízét”(?), az archaikus szófordulatokat. A stratégia utalt a kegyesség fontosságára, számít a kegyes olvasóra, és persze a vásárlóra (mellesleg nem éppen olvasóbarát a kiadvány ára).

Összességében: a Komjáti-fordítás fotomechanikus hasonmásának megjelenítése időszerű volt, fontos. Igaz, hamarosan az osztrák internet megjelenítés mellé a Régi Magyar Könyvtár Arcanum KFT-féle verziójába is bekerül az RMK I. 3. tétel:

<http://www2.arcanum.hu/rmk/opt/a140427.htm?v=pdf&a=start>

Hasznos a kiadvány közművelődési szempontból. Bármely indíttatásból is – művelt érdeklődő, kegyes hívő stb. – veszi kézbe valaki, megtudja, ki volt Komjáti Benedek, a korról megtud alapvető ismerteket, megpróbálhat elolvasni egy 16. századi nyomtatott szöveget, és egyféléképpen annak értelmezését is megtalálja a kötetben. Ismét kiemelem a hangoskönyv jelentőségét, hiszen nem csupán a szöveg hangulatát érezheti meg a hallgató, gondoljunk a nem olvasó generációkra, hátha hallással gyarapszik ismeretük.

MONOK ISTVÁN

Kees Tszelszky, Szenci Molnár Albert elvezettnek hitt *Igaz Vallás portréja (1606) avagy holland–flamand–magyar szellemi kapcsolatok a kora újkorban. – True Religion: a lost*

SOMMAIRE

Ára: 1300 Ft

<i>Dalloul, Zaynab</i> : Bernardino Guerralda et le livre de l'histoire des Médicis	309
<i>Dóbké, Ágnes</i> : Les volumes de langue italienne de la bibliothèque de Ferenc Barkóczy	321
<i>Penke, Olga</i> : Les voies ouvertes et cachées de la propagation des idées: Bayle, Beccaria, Pascal et Voltaire dans la bibliothèque de József Péczeli Les voies ouvertes et cachées de la propagation des idées: Bayle, Beccaria, Pascal et Voltaire dans la bibliothèque de József Péczeli	336
<i>Simon, Melinda</i> : Bertalan Butkovszky, dessinateur d'insignes	370
CONTRIBUTIONS HISTORIQUES	
<i>Kisdi, Klára</i> : Un fragment notable d'Ars notoria, provenant de la reliure d'un volume de Capréole	384
<i>Farkas, Gábor Farkas</i> : Un incunable de Kalocsa et l'Office de la Défense d'État	387
<i>Zvara, Edina</i> : Le prince Miklós Esterházy (1765–1833), mécène de la culture et civilisation hongroise	391
CHRONIQUE	
<i>Pogány, György</i> : A la frontière du 20 ^e siècle: Mémoire du centenaire de la naissance de György Haiman	399
REVUE	
Tatay, Anca Elisabeta, Din istoria și arta cărții românești vechi: gravura de la Buda (1780–1830), Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011. (<i>V. Ecsedy, Judit</i>)	403
„Die Bienen fremder Literaturen”, Der literarische Transfer zwischen Großbritannien, Frankreich und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770–1850), Hrsg. Norbert Bachleitner, Murray G. Hall, Wiesbaden, Harrassowitz, 2012 (Buchforschung, Beiträge zum Buchwesen in Österreich, 7.) (<i>Rózsa, Mária</i>)	405
Catalogue of the Incunables in the Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences (INC-MTA), Compiled by Marianne Rozsondai and Béla Rozsondai, Budapest, Argumentum Publishing House–Library of the Hungarian Academy of Sciences, 2013 (<i>Farkas, Gábor Farkas</i>)	410
Formularium maius Ordinis Sancti Pauli Primi Heremite, Textedition des Pauliner-Formulariums aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts (Cod. Lat. 131. der Universitätsbibliothek zu Budapest), Mit einem Anhang Fragmentum formularum Strigoniense Paulinorum, Hrsg. von Beatrix F. Romhányi, Gábor Sarbak, Budapest, Szent István Társulat, 2013 (Atelier d'histoire de Civilisation – Conférences de'histoire d'ordres – Tagungen zur Ordensgeschichte 4/3.) (<i>Kertész, Balázs</i>)	414
Tüskés Gábor, Tradition et critique, Livres, critiques de livres à l'histoire de littérature et de civilisation de l'Ere moderne, Budapest, Centre de Recherche des Sciences Humaines de l'Académie des Sciences de Hongrie, 2013 (<i>Németh, S. Katalin</i>)	418
Descoperirile arheologice din catedrala romano-catolică din Alba Iulia (1907–1914) publicate în 1918 de Pósta Béla, valorificarea unui inventar uitat, red. Doina Hendre Biro, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, 2013 (<i>Kovács, Mihai</i>)	421
La correspondance de István Wesszprémi. Publ. par László N. Szelestei et Tivadar Vida, Préface, notes et index par László N. Szelestei Budapest, Argumentum, 2013 (Commercia Litteraria Eruditorum Hungariae – Magyarországi tudósok levelezése, VI.) (<i>Gömöri, György</i>)	422
Epistolae Pauli lingua Hungarica donatae, Az Zenth Paal leueley magyar nyeluen, trad. par Benedek Komjáti, réd., transcription du texte original, notes, préface d'histoire, András Mezey, contrôle, lexique préface linguistique, Katalin Pelczéder, Béla Kocán, préface et postface de langue latine trad. par István Dávid Lázár, Budapest, Idea Fontana Kft., Province Franciscaine nommée d'après la Dame des Hongrois, 2013 (<i>Monok, István</i>)	424
Kees Tszelszky, Oeuvre de Albert Molnár Szenci, estimé comme perdu, <i>Igaz Vallás portréja</i> (1606) Le portrait de la Religion Véritable ou les rapports intellectuels néerlandais. – Flamand–hongrois à l'Ere moderne précoce. – <i>True Religion: a lost portrait</i> by Albert Szenci Molnar (1606) or Dutch–Flemish–Hungarian intellectual relations in the early-modern period, Budapest, Az ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke, Transylvania Emlékeiért Tudományos Egyesület, 2014 (<i>P. Vásárhelyi, Judit</i>)	425

MAGYAR KÖNYVSZEMLE 2014. 3. SZÁM

MAGYAR
KÖNYV-
SZEMLEKÖNYV-
ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRATREVUE
POUR L'HISTOIRE DU LIVRE
ET DE LA PRESSE

130. ÉVFOLYAM

2014

3

ARGUMENTUM KIADÓ

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETE
ÉS AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
KÖNYV- ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRATA

CENTRE DE RECHERCHES EN SCIENCES
HUMAINES DE L'ACADÉMIE DES SCIENCES
DE HONGRIE ET DE LA
BIBLIOTHÈQUE NATIONALE SZÉCHÉNYI
POUR L'HISTOIRE DU LIVRE ET DE LA
PRESSE

130. ÉVFOLYAM 2014. 3. SZÁM

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG – COMITÉ DE RÉDACTION

MONOK ISTVÁN *főszerkesztő* ÁCS PÁL *társszerkesztő*
TERBE ERIKA *szerkesztő*
BOKA LÁSZLÓ BUDA ATTILA
CSÁSZTVAY TÜNDE FARKAS GÁBOR FARKAS
MADAS EDIT NAGY LÁSZLÓ
ROZSONDAI MARIANNE P. VÁSÁRHELYI JUDIT

SZERKESZTŐSÉG – RÉDACTION

1118 Budapest, Ménesi út 11–13.

<http://epa.oszk.hu/00000/00021>

Elektronikus levélcímünk: mksz@oszk.hu

*Articles appearing in this journal are abstracted
and indexed in HISTORICAL ABSTRACTS and/or AMERICA: HISTORY AND LIFE.*

Megjelenik negyedévenként – Trimestrielle

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (1089 Budapest, Orczy tér 1.) Előfizethető valamennyi postán, valamint e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu; faxon: (+36-1) 303-3440; További információ: (+36-80) 444-444. Példányonként megvásárolható az *Írók Boltjában* (1061 Budapest, Andrásy út 45.) és az *Argumentum Kiadóban* (1085 Budapest, Mária u. 46.).

Előfizetési díj egy évre 5200 Ft.

A szerkesztőség legfeljebb 1 ív terjedelmű és az MSZ 9651 szabványnak megfelelő kéziratokat fogad el (egy oldalon 30 sor, soronként 60 leütés, jegyzetek a főszöveg alatt vagy után). A Tanulmányok rovatba szánt kézírathoz fél oldal terjedelmű tartalmi kivonatot is kérünk. Különlenyomatok (legkevesebb 30 példány) a szerkesztőséghez a szerzői korrektúrával együtt visszaküldendő *Adatlapon* rendelhetők meg az ott olvasható tájékoztatás szerint.

TARTALOM

<i>Dalloul Zaynab</i> : Bernardino Guerralda és a Mediciek történetének könyve	309
<i>Dóbké Ágnes</i> : Barkóczy Ferenc könyvtárának olasz nyelvű kötetei	321
<i>Penke Olga</i> : A gondolatok terjedésének nyílt és rejtett útjai: Bayle, Beccaria, Pascal és Voltaire Péczeli József könyvtárában	336
<i>Simon Melinda</i> : A jelvényrajzoló Butkovszky Bertalan	370

KÖZLEMÉNYEK

<i>Kisdi Klára</i> : Egy figyelemreméltó Ars notoria-töredék a Capreolus-kötet egykori kötéséből	384
<i>Farkas Gábor Farkas</i> : Egy kalocsai ösnyomtatvány és az ÁVH	387
<i>Zvara Edina</i> : Esterházy Miklós (1765–1833) herceg, a magyar művelődés támogatója	391

FIGYELŐ

<i>Pogány György</i> : A huszadik század mezsgyéjén: Haimain György születésének 100. évfordulója emlékére	399
---	-----

SZEMLE

Tatay, Anca Elisabeta, Din istoria și arta cărții românești vechi: gravura de la Buda (1780–1830), Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011. (<i>V. Ecsedy Judit</i>)	403
„Die Bienen fremder Literaturen”, Der literarische Transfer zwischen Großbritannien, Frankreich und dem deutschsprachigen Raum im Zeitalter der Weltliteratur (1770–1850), Hrsg. Norbert Bachleitner, Murray G. Hall, Wiesbaden, Harrassowitz, 2012 (Buchforschung, Beiträge zum Buchwesen in Österreich, 7.) (<i>Rózsa Mária</i>)	405
Catalogue of the Incunables in the Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences (INC-MTA), Compiled by Marianne Rozsondai and Béla Rozsondai, Budapest, Argumentum Publishing House–Library of the Hungarian Academy of Sciences, 2013 (<i>Farkas Gábor Farkas</i>)	410
Formularium maius Ordinis Sancti Pauli Primi Heremite, Textedition des Pauliner-Formulariums aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts (Cod. Lat. 131. der Universitätsbibliothek zu Budapest), Mit einem Anhang Fragmentum formularum Strigoniense Paulinorum, Hrsg. von Beatrix F. Romhányi, Gábor Sarbak, Budapest, Szent István Társulat, 2013 (Művelődéstörténeti Műhely – Rendtörténeti konferenciák, Tagungen zur Ordensgeschichte 4/3.) (<i>Kertész Balázs</i>)	414
Tüskés Gábor, Hagymány és kritika, Könyvek, könyvbírálatok a kora újkori európai irodalom és művelődés történetéhez, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013 (<i>Németh S. Katalin</i>)	418
Descoperirile arheologice din catedrala romano-catolică din Alba Iulia (1907–1914) publicate în 1918 de Pósta Béla, valorificarea unui inventar uitat, red. Doina Hendre Biro, București, Editura Bibliotecii Naționale a României, 2013 (<i>Kovács Mihai</i>)	421
Weszprémi István levelezése, Sajtó alá rendezte Szelestei N. László és Vida Tivadar, A bevezetőt írta, a jegyzeteket és mutatókat készítette Szelestei N. László, Budapest, Argumentum, 2013 (Commercia Litteraria Eruditorum Hungariae – Magyarországi tudósok levelezése, VI.) (<i>Gömöri György</i>)	422
Epistolae Pauli lingua Hungarica donatae, Az Zenth Paal leueley magyar nyeluen, ford. Komjáti Benedek, szerk., eredeti szöveg átírása, jegyzetek, szójegyzék, történeti bevezető, Mezey András, lektorálás, szójegyzék, nyelvészeti bevezető, Pelczéder Katalin, Kocán Béla, a latin nyelvű elő- és utószót Lázár István Dávid fordította, Budapest, Idea Fontana Kft., Magyarok Nagyasszonya Ferencs Rendtartomány, 2013 (<i>Monok István</i>)	424
Kees Teszelszky, Szenci Molnár Albert elveszettnek hitt <i>Igaz Vallás portréja</i> (1606) avagy holland–flamand–magyar szellemi kapcsolatok a kora újkorban. – <i>True Religion: a lost portrait</i> by Albert Szenci Molnar (1606) or Dutch–Flemish–Hungarian intellectual relations in the early-modern period, Budapest, Az ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke, Transylvania Emlékeiért Tudományos Egyesület, 2014 (<i>P. Vásárhelyi Judit</i>)	425